

## **ЕКО-УРБАНА (НЕ)КУЛТУРА У ФУНКЦИЈИ ЛОКАЛНОГ И ГЛОБАЛНОГ ЗАГРЕВАЊА**

Претећи ефекти стаклене баште са последицама глобалног загревања настали су због неодговорног деловања и односа антропогеног фактора према сопственом или богомданом животносрединском станишту. То је данас глобални проблем због којег испашта целокупно човечанство. Ту се дефакто ради о сопственој (локалној) (не)култури од индустријске револуције до данас, која је више последица (не)мара и профитерских интереса протагониста вирусног капитализма[1] и корпоратократије[2], него (не)знања о раубовању животних вредности и богатстава матичне планете Земље и енормног умножавања негативног еколошког наслеђа.

Након овог суочавања с последицама, којим из дана у дан, још увек доприносимо истим односом према животносрединском станишту, морамо се приупитати, имамо ли, и још колико нам преостаје времена да се на ефикасан начин изборимо за опстанак Земље и људске врсте? Ово темељно питање је брига за наше одрживо планетарно спасење, које као право, претходи свим правима и демократским слободама [3].

### **Гараже уместо метроа**

У оквирима урбаносрединског пребивалишта и животносрединског станишта ово је темељно питање. Зато није и не може бити логично да се у Београду у „кругу двојке“ још увек помишља на градњу подземних гаража испод вредних творевина културно-парковног наслеђа и других пејзажно-архитектонских објеката као суштински вредних пејзажно и еко-урбаних ресурса у грађеној средини. Исто тако, у вези с решавањем саобраћајних проблема Београда, стално се заговарају решења на нивоу тла, па се у вези с тим помиње изградња магистралног прстена и других градских саобраћајница, а у недоглед се одлаже изградња ефикаснијег, перспективнијег, безбеднијег, и коначно мање штетног метро система у подземном београдском урбаносрединском волумену.

Разни медији учествују у пропаганди зацртане инвеститорско-урбанистичке политике из које се назире финализација агресивне инвеститорске комбинаторике, реторике и својеврсне претње Београђанима, затим градитељској и хришћанској традицији и култури. А, иза свега се назире плодови

сопственог (не)поштовања и (не)уважавања културно-историјских и традиционалних тековина, те проверених и одрживих облика наслеђа и правила градитељске и еко-урбане културе, уз максимално потирање еколошких стандарда и принципа одрживог развоја.

У вези с тим, активисти Уније зелених, Еко-покрета „Еко-Бео-Град” и др., подржали су још 2007. године Академију архитектуре Србије и њене предлоге да се изгради подземни метро систем и обустави изградња штетних гаражно-травачких система по здравље Београђана, што ће имати за последицу значајно смањење буке и тровање градског ваздуха. Затим, измештањем транспорта путника са надземног у подземни део Београда, убрзаће се проток људи и роба у подземном и надземном делу. Ослободиће се надземни део, већ екстремно сужених тротоара и пешачких зона у центру града, који су сада већ у значајној мери подређени аутомобилима у мировању.

Исто тако, доћиће до смањења аутомобила и других учесника у градском саобраћају, чиме ће се смањити број саобраћајних удеса. Протерани пешаци, коначно без страха, вратиће се на припадајуће им тротоаре и оплеменење микроамбијенте Београда. Биће безбеднији и кретаће се слободније, а запуштени микроамбијенти, моћиће да се обнове, редизајнирају, оплемене и ревитализују. Умножиће се, више чувати и сврсисходније ће се користити и други парковно-урбани волумени за одмор, рекреацију и забаву и биће привлачнији за волшебну протерану децу и пешаке са београдских улица, итд. Уз све, смањиће се хемијска, топлотна и физичка агресија на Београд и Београђане, што је наш локални допринос заштити урбаносрединског пребивалишта, али и животносрединског станишта.

Због великих загађења на бројним критичним тачкама, поменути еко-покрети Београда, предложили су да се над Мостарском петљом, затим на Славији, Аутокоманди, код Богословије и на другим не поменутих и загађених локацијама, изграде висећи или вертикални вртови и паркови Београда, јер је то једини начин да се увећају волуменски капацитети парковно-урбаних структура као значајних еко-урбаних ресурса, како би се тровања на овим најзагађенијим местима, свела на најмању меру и обезбедио достојан живот грађана на принципима одрживог развоја у њиховом непосредном окружењу. Ова реминисценција на Семирамидине вртове старог Вавилона, само метафорично потенцира потребе и проблеме савремених Београђана, који и даље неуморно

негују и чувају сећање на примордијалне вредности и у континуитету трагају за савременим парадигмама у оплемењавању и заштити угроженог локалног урбаносрединског амбијента и ширег животносрединског окружења.

Исто тако, скорашњи бескрупулозни предлози за изградњу гаража, неуважавају актуелне податке о повећаној загађености Београда, Земунa и суседног Панчева, али ни најновија упозорења експерата УН о глобалном загревању. Вероватно, инвеститори гаражних система мисле да се те промене дешавају далеко од нас и да нису наш овоземаљски проблем. Ипак, њихова прича о нетакнутим тзв. “зеленим површинама” и “обнављању” паркова, само још више подсећа на суптилну тираду грађана кроз неодрживо афирмисање виртуелног “2Д” антисистема тзв. зеленила, а затим и вешто патентирану површинизацију и површинијаду “3Д” парковно-урбаних структура[4]. Затим, указује да је на сцени вешто и варљиво патентирана, уврежена, непримерена и спекулативна планско-урбанистичка терминологија, интересно лобирање и административна трикологија, чиме се ствара простор за корупцију, псеудодемократију, контаминацију, псеудоурбанизацију, псеудорегулацију, дерегулацију и још већу деградацију културно-парковне баштине и еко-урбаних структура Београда и других сличних градова у окружењу. Јер, када се освоји подземни део, с временом неће бити проблема за нове апетите, да се разним испарењима, отровима и ускраћивањем заливних система и др., угрози и освоји (узурпира) и надземни, врло осетљиви и рањиви органски део парковно-урбане структуре и локалног микроамбијента.

Посебан проблем настаће, када у парку изграђена гаража постане нерентабилна. Убрзо, њихови сопственици извршиће пренамену подземног гаражног простора у пословни. За неко време, сопственик таквог подземног пословног простора у делу парковне парцеле, покренуће легалан поступак да му се омогући доградња надземног профитабилнијег дела на постојећим гаражним темељима под земљом. Тако ће за коју годину, доћи до физичке разградње дела некадашње Дворске баште (тзв. Пионирског парка), односно неког другог парка у којем је изграђена подземна гаража. Дакле, изградња гаража испод београдских паркова, представља дугорочни циљ и препознатљив пут, који ће већ у следећој фази представљати потпуно легалан чин ка њиховом будућем физичком рушењу и потпуном нестајању у животу, меморији, лику, силуетама и панорами града.

Осим што асфалт и бетон знатно подижу температуру ваздуха и што све више Београђана умире од градских летњих жега, аутомобили који су због неизграђеног метроа и последично изграђених гаража, доведени у центар града са лошом микроклимом, још више ће затровати урбане волумене, што је у супротности са принципима и културом одрживог развоја и опстанком локалних заједница и самих паркова и других пејзажно-архитектонских структура као вредних делова националног културно-парковног наслеђа Београда и непроцењиво вредних еко-урбаних и микроклиматски значајних ресурса за грађане Београда.

И уместо да се надлежни ангажују, како да заштите Београђане од негативних утицаја и дејстава великих загађивачких система које намећу, планирају и пројектују, они на постојеће загађивачке гаражне системе у центру града, додају и калеме нове, који ће нас из дана у дан, још више тровати и гушити. Односно, уместо афирмисања концепта растерећења центра Београда, они (не)свесно афирмишу концепт хемијске, топлотне и физичке разградње старог урбаног језгра, гомилања аутомобила и тровања становништва.

### **Невидљиви и деградирани микроамбијенти**

Исто тако, због све већих загађења Београда, еколози из невладиног сектора, захтевају да се у што већем проценту обезбеди креативно-стваралачко и благотворно дејство пејзажно-архитектонских структура, целина и објеката, уз неопходни, примерени и одрживи екореципроцитет између пејзажно, високо и ниско грађених физичких структура. Данас се тај одрживи екореципроцитет види као спасење за многе београдске улице, јер код нових реконструкција улица (Светогорска, Кнегиње Зорке и др.) још увек нема места за дрвореде. Такве улице трајно остају без имало хладовине, као хуманог облика заштите за грађане, јер је дата предност исијавању врелог асфалта уз високе концентрације издувних гасова и врелину загрејаних аутомобилских мотора. У овим и другим улицама које су скоро обновљене, све је више аутомобила, а све мање деце и пешака. Свуда се на рачун тротоара и микроамбијената за пасивну рекреацију, забаву и одмор грађана, шире нова паркиралишта.

То је урађено и приликом недавне реконструкције Парка Ташмајдан, где је проширено паркиралиште за аутомобиле код Мадере, а уместо дефинисања светог волумена православне црквене порте код Црква Светог Марка и Храма

Свете Тројице Подворја Московске патријаршије формирана је ограђена неодржива структура псећег парка. Дакле, квазистручно је наметнута и створена ова инкопатибилна и непримерена целина псећег парка, која ту никад није постојала и која дефинитивно нарушава репрезентативност прилаза и деградира пијетет и достојанство светог волумена, јер испарења и мириси псећег урина надјачавају дискретни мирис тамјана. Овим гестом скрнављења важног репрезентативног прилаза храмовној светињи Светог Марка и посредно храму Свете Тројице Подворја Московске патријаршије, нарочито приликом посета високих руских црквених или државних великодостојника, учињен је несмотрен и недопустив црквено-дипломатски скандал првог реда.

Надаље, приметно је да Београду и његовим јединицама локалне управе, више него икад, недостају паркови и друге структуре, објекти или артефакти пејзажно-архитектонског градитељства, стваралаштва, културе, уметности и културно-парковног наслеђа. Поред тога, примећено је да на потезима београдских улица има доста запуштених микроамбијената са доста смећа и загађењима која шире кућни љубимци и сопственици који (не)брину о њима. Уз одрасле, деца најчешће долазе кућама са загађеним ципелама са тротоара и запуштених микроамбијената, где они с правом траже своје место за безбедну игру и забаву, док љубимцима треба обезбедити издвојен парк изван „круга двојке”. Ипак, од јула 2007. г. ретко позитиван пример представља оплемењени микроамбијент са Теслином фонтаном преко пута Музеја Николе Тесле на углу улица Крунске и Проте Матеје.

Поред тога, мало је познато да међу запуштеним микроамбијентима у центру Београда, има доста предвртова са украсним оградама у Крунској, Невесињској, Ранкеовој, Радослава Грујића, Петроградској, Тополској итд. Код вила са сецесијским одликама које су изграђене између два светска рата, то су најчешће сецесијски предвртови, који као наслеђене резиденцијалне структуре, представљају раритетно културно-парковно наслеђе Београда с којим би се Београђани морали поносити. Међутим, многи међу њима су претворени у паркиралишта, кафанске баште и у целости деградирани. Већ дуже време на том путу у беспуће, јесте вила и предврт у Крунској улици бр. 66.

На волшебан начин они све више нестају, јер се неодржавају, а онда као деградирани, запуштени и непознати вртно-амбијенталне и резиденцијалне структуре и не евидентирани објекти културно-парковног наслеђа у заводима за

заштиту споменика културе и у планским документима, уништавају их нови инвеститори и надлежне градске службе, које не захтевају њихову заштиту ни обнову. Многи су у међувремену уништени, јер нису благовремено евидентирани и вредновани као интегрални делови градске или националне културно-парковне и градитељско-урбане баштине и традиције.

У вези са културно-парковним наслеђем, једини светао пример представља Амбасада Шпаније која је на углу Крунске и Проте Матеје примерно обновила свој предврт, као вредну вртно-резиденцијалну структуру у том делу Врачара. Верујемо да овако узоран гест шпанске амбасаде и амбасадора, није примећен ни награђен заслуженом наградом.

На ове проблеме, својевремено је указао Центар за културно-парковно наслеђе Србије, Еко-покрет „Еко-Бео-Град” и Унија зелених, чиме се добронамерно иницира решавање присутних проблема у области еко-урбане (не)културе и заштити вртно-резиденцијалних и културно-парковних структура, вредности и еко-урбаних ресурса Београда. Засада је оно без одјека, иако је од велике важности и за вртно-градитељско наслеђе, стваралаштво, културу и уметност Београда, затим непосредну заштиту животне средине и артикулисање принципа и културе одрживог развоја, која у оквирима сваке локалне заједнице, преферира бригу о градотворним, урбаним и субурбаним микроамбијентима.

На крају, недопустиво је да међународне конференције о заштити културно-парковне баштине, затим урбаног и преденог пејзажа, и заштити животне средине представљају за Београд и Србију историјске догађаје који се прате и коментаришу, а истовремено се (не)свесно пропуштају шансе или понуде за имплементацију њихових привредно интересантних закључака и потицајних иницијација у смислу заштите и туристичко-привредног откривања, афирмисања, презентације и ревитализације културно-парковне и других делова градитељске баштине. То је посебно проблематично, поготово што се верује у будућност овог међународног процеса као релевантног међународног инструментарија за одговорну заштиту урбаносрединских и животносрединских вредности, те артикулисање и имплементацију принципа и културе одрживог опстанка и развоја[5].

Из овога није тешко закључити да се Србија, али и цело човечанство нашло пред „тачком преокрета” која подразумева нужност корених промена у вези с досадашњим неодрживим умножавањем негативног еколошког наслеђа, као и

деградацијом градитељског и културно-парковног наслеђа. Постојеће стање ствари у овој афирмативној, али засада стратешки недовољно контролисаној области, указује на нужност наведених активности, јер су све израженији облици грађевинског насиља у градовима Србије, али и градовима у њеном ужем и ширем окружењу. У том смислу, потребно је организовати заинтересоване партнере, чије се тежиште рада мора усмерити на превентивно и планско деловање. За њих не може бити прихватљив концепт и принципи ватрогасног рада и законодавног деловања, и то само онда, када се појави ексцесна ситуација са трајним последицама.

Проф. др Велимир Ђеримовић,  
Универзитет “Унион – Никола Тесла”,  
Архитектонски факултет, Београд

Reference:

[1] Perkins John (2009), Hoodwinked: An Economic Hit Man Reveals Why the World Financial Markets Imploded-and What We Need to Do to Remake Them, Broadway books, New York, Copyrighted Material, p. 205-220.

[http://www.amazon.com/Hoodwinked-Economic-Reveals-Financial-Imploded/dp/0307589927/ref=pd\\_sim\\_b\\_1#reader\\_0307589927](http://www.amazon.com/Hoodwinked-Economic-Reveals-Financial-Imploded/dp/0307589927/ref=pd_sim_b_1#reader_0307589927)

Perkins John (2007), The Secret History of the American Empire: Economic Hit Men, Jackals and the Truth about Global corruption, A plume book, Copyrighted Material, p. 271-330.

[http://www.amazon.com/Secret-History-American-Empire-Corruption/dp/052595015X#reader\\_052595015X](http://www.amazon.com/Secret-History-American-Empire-Corruption/dp/052595015X#reader_052595015X)

[2] Ђеримовић Љ. Велимир (2011), Псеудоурбанизација и корпоратократија против одрживог развоја (Pseudo-urbanization and Korporata-ism against sustainable development), Proceedings 5th International scientific conference „Architecture, civil engineering – modernity“, Varna Free University „Chernorizets Hrabar“ Faculty of Architecture, Varna, Bulgaria, p. 267-279.

[3] Ђеримовић Љ. Велимир (2007), Еко-урбана (не)култура угрожава квалитет ваздуха, Зборник радова, XXXV саветовање са међународним учешћем „Заштита ваздуха 2007“, Друштво за чистоћу ваздуха Србије & Привредна комора Србије, 6. и 7. новембра 2007. г., Београд, стр. 183-189.

[4] Rušenje beogradskih parkova i ekourbanih resursa, Eko-pokret „Еко-Бео-Град“, Eko-pokret Еко-Бео-Град\EkoForum\_org | Životna sredina i ekologija 05-2010.mht

[5] Ђеримовић Љ. Велимир (2011), (Не)одрживо „2Д“ планирање структура урбаног и предеоног пејзажа у условима климатских промена, Зборник радова „Будућност развоја насеља у светлу климатских промена“, Друштво урбаниста Београда (ДУБ), Београд, стр. 137-172.; [www.ingkomora.org.rs/urbanisti/download/ZbornikRadovaDUB.pdf](http://www.ingkomora.org.rs/urbanisti/download/ZbornikRadovaDUB.pdf)